

תורה אור המבואר

מאמרים
על פרשיות התורה ומועדי השנה

מלוקטים מספרי
תורה אור ולקוטי תורה

ד"ה ויצא יצחק לשוח בשדה

יציאת התורה לבחינת 'שדה', כדי לפנות ולסלק את ה'ערב'

מחולק לסעיפים עם פיסוק מלא,
בהוספת ביאורים, פיענוחים, הערות וצינונים

פרשת חי שרה

שנה ד | גליון קס"ח

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושש לבריאה

©
כל הזכויות שמורות
למערכת ליקוטי תורה המבואר

הרב לוי געלב

עורך ראשי

הרב משה גורארי' - הרב חיים זקס
הרב משה לינק - הרב משה מרינובסקי
עורכים

בשורה טובה

לשמוע ולהוריד אלפי שיעורים בחסידות, בתניא, דרך מצותיך,
לקוט"ת ותו"א ועוד, באודיו או בכתב
נא לבקר באתר החדש והמפואר אוצר החסידות
otzerhachassidus.com

לקבל הגיליונות באימייל או להקדיש הגיליונות הבאים
(+1) 718-650-6295
LikuteiTorah@otzerhachassidus.com

לפרטים אודות מוקדי ההפצה בארה"ק וכן להשתתף בהוצאת ההפצה בארה"ק
050-4109309
L109309@gmail.com

יו"ל ע"י

הרב לוי געלב
(+1) 310-938-4016
info@maamaronline.com

מכון לעבדך באמת
בארה"ב 718-650-6295 (+1)
בארה"ק 050-4109309
info@otzerhachassidus.com

The Ma'amarim of LIKUTEI TORAH and TORAH OR are copyright by the Kehot Publication Society, a division of Merkos L'inyonei Chinuch Inc. and are reprinted here with permission.

פתח דבר

בעזה"י

בשבת והודיה לה', מוגש בזה לפני ציבור הלומדים, מאמר "ד"ה ויצא יצחק" בסדרת "לקוטי תורה המבואר", שהוא פירוש וביאור על מאמרי חסידות דפרשיות השבוע ומועדי השנה, מלוקטים מספרי תורה אור ולקוטי תורה לרבינו הזקן נבג"מ צוקלה"ה. ומטרתו להקל בלימוד ה'חסידישע פרשה' בכל שבוע.

הביאור מבוסס על המאמרים המיוסדים על דרוש זה וכן על עוד 'הנחות' מאותו הדרוש (כגון: מספר מאמרי אדמו"ר הזקן, תורת חיים, מאמרי אדמו"ר האמצעי, אור התורה וכו'). כמו כן נכתבו "ביאורי מושגים" - הסברה רחבה של מושגים יסודיים בחסידות, המופיעים במאמר.

גם ביאורי המושגים מיוסדים על מקומות אחרים בדא"ח אשר שם מבואר הענין באריכות וביאור יותר (כידוע ש'דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר').

כפי שנראה לעין הקורא, נשתפרו הקונטרסים בתוספת מרובה על העיקר ממה שהיו, בעריכת המאמרים ע"י צוות משפיעים שיחי', עימוד ועיצוב חדש, וגם הגהה יסודי שיהיה נקי ומנופה מכל טעותי הדפוס, ועוד הרבה תיקונים אשר כל הרואה יאמר ברקאי.

לבקשת רבים, ניתן לקבל הקונטרסים מדי שבוע בשבוע באימייל, לקבלו נא לשלוח אימייל לכתובת: subscription@otzerhachassidus.com, וכן אפשר להוריד את הקונטרס, וכמו כן גם הקונטרסים האחרים שי"ל על ידינו בכתובת: otzerhachassidus.com.

כבר אמר דוד המלך ע"ה "שגיאות מי יבין", יתכן כי נפלו אי הבנות בעניינים המבוארים או טעותי הדפוס וכדומה. על כן שטוחה בקשתנו בפני ציבור המעיינים בקונטרס - לשלוח את הערותיהם ונתקנם בבוא העת אי"ה.

כתובת למשלוח הערות: likuteitorah@otzerhachassidus.com

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאתי תצא" (ישעיה נא, ז), במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

המאמרים של לקוטי תורה ותו"א שייכים להוצאת קה"ת ונדפס ברשותם, תשוח"ח להם.

י"ט חשוון - ה'תשע"ו

בברכת שבתא טבא

לוי געלב

מכון לעבדך באמת

שיעורים חדשים
בכל שבועמבחר של
עשרות מגידי שיעורמסודר
להפליא

טעמו וראו כי טוב ה'!

נשמתך משתוקק לשיעורים בחסידות

הכל רק בלחיצת כפתור!

www.otzerhachassidus.com

יש גם אפשרות 'להוריד' כל השיעורים ל-mp3 player וכדומה

שיעורים בחסידות לכל אחד בכל מקום

אפשרות
להכניס השיעורים
ל-MP3/USB הפרטי שלך

לפרטים
או להשיג השיעורים, צלצלו:

347.762.6054

ומלאה הארץ ידעה את ה'

מכון
לעבדך באמת

טעל: 718.650.6295

אימייל: admin@otzerhachassidus.com

אתר: www.otzerhachassidus.com

ד"ה ויצא
יצחק לשוח בשדה

יציאת התורה לבחינת 'שדה',
כדי לפנות ולסלק את ה'ערב'

תוכן המאמר

פרק א

ז. משנה וברייתא

פרק ב

ח. השתלשלות התורה מדרגה לדרגה

פרק ג

י. מעלת המעשה על השכל והתענוג

פרק ד

יא. ברייתא - מעשה בלא טעם

פרק ה

יד. משנה וברייתא - עיר ושדה

פרק ו

טז. 'ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב'

ב"ה. תו"א פרשת חיי שרה, ד"ה ויצא יצחק [יז, א-ב]

פרשה חי שרה

ויצא יצחק לשוה בשדה כו'. לבאר זה, דהנה יש משנה וברייתא, וברייתא יז א פירוש המשנה, כי המשנה הוא הכלל, וברייתא היא הפרט של המשנה, ואין בכלל אלא מה שבפרט. ולכאורה הברייתא היא למטה מן המשנה, שנשתלשלה יותר למטה. אבל האמת הוא, שהברייתא גבוה יותר, דסוף מעשה במחשבה תחלה.

פרק א

משנה וברייתא

"ויצא" ¹ יצחק לשוה בשדה כו" ².

לבאר זה,

יש לבאר תוכן כתוב זה בפנימיות העניינים.

[ותחילה יש להקדים:]

דהנה, יש 'משנה' ו'ברייתא'. וברייתא פירוש המשנה, כי המשנה הוא הכלל, וברייתא היא הפרט של המשנה.

במשנה נשנו הלכות המצוות באופן כללי, מבלי לפרט את ריבוי פרטי ההלכות, ובברייתא נפרט ריבוי הפרטים, ועל ידי זה יודעים איך לקיים את המצוה בפועל. ונמצא שהמשנה היא בבחינת כלל לגבי הברייתא שהיא הפרט.

ואין בכלל אלא מה שבפרט.

אמרו רז"ל ³ "אין בכלל אלא מה שבפרט",

היינו שבכלל לא נכללו עניינים נוספים על אלה המפורטים בפרט. ובפנימיות העניינים - הכלל אין בו מעלה יתירה שאינה בפרט, אלא שהנמצא בכלל באופן נעלם נמצא בפרט באופן גלוי, אבל אין בכלל עניינים נעלים שאינם נמצאים בפרט.

ולכאורה הברייתא היא למטה מן המשנה, שנשתלשלה יותר למטה.

ואם כן, נשאלת השאלה:

כידוע, הברייתא היא למטה מן המשנה, שביציאת והתגלות הפרטים מתוך הכלל "נשתלשלה יותר למטה", "ועל כן אין הגילוי אור אין-סוף כל כך בדיני הברייתא כמו במשנה . . . בברייתא הוא בהסתר קצת" (לקו"ת שה"ש מא, ב). ואם כן, איך ניתן לומר ש'אין בכלל אלא מה שבפרט', היינו שבמשנה אין מעלה יתירה על הברייתא?

אבל האמת הוא, שהברייתא גבוה יותר, דסוף מעשה במחשבה תחלה.⁴

מדת 'כלל ופרט' מי"ג המדות שהתורה נדרשת בהן. וכאן מבאר רבינו שעל דרך זה הוא ב'כלל' ו'פרט' של המשנה ביחס לברייתא.
4. פיוט 'לכה דודי'.

1. לכללות המבואר בדרוש זה ראה תורה אור ריש פרשת שמות. לקוטי תורה שיר השירים ד"ה ששים המה מלכות (הב').
2. חיי שרה כד, סג.
3. דברי רז"ל "אין בכלל אלא מה שבפרט" נאמרו לענין

דהנה, התורה נשתלשלה למטה אפילו בדבר שקר, כגון זה אומר אני מצאתיה כו', ולפי הנראה היא ירדה למטה מאד. ומכל מקום היא גבוהה, כי סוף מעשה כו', וכמשל השפופרת הנכנס ראשון יוצא אחרון. וכמו

אינה 'ירידה', כי אדרבה, דוקא התורה שנמצאת בדרגת 'סוף מעשה', היא שעלתה אצלו ית' במחשבה תחילה:]

דהנה, התורה נשתלשלה למטה, אפילו בדבר שקר, כגון: "זה אומר אני מצאתיה כו"⁵, ולפי הנראה היא ירדה למטה מאד.

התורה מצד עצמה היא למעלה מהתלבשות בעניינים גשמיים וחומריים. אלא ש"ירדה ממקום כבודה". עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה, שהן רוב מצוות התורה ככולן, והלכותיהן" (תניא פרק ד'). כלומר: התורה ירדה מ'מקומה' העצמי שהיא בעניינים אלוקיים רוחניים מופשטים, ונתלבשה בענייני העולם, ועליהם היא דנה.

ויתירה מזו, ירדת התורה לעוה"ז אינה רק בכך שהיא דנה בעניינים גשמיים, אלא עוד זאת ש'נשתלשלה למטה אפילו בדבר שקר', וכגון דין המשנה בענין 'שנים אוחזין בטלית', זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, שבטענות אלו הרי אחד מהם בודאי טוען טענת שקר. וכפי שנראה בחיצוניות הרי זו 'ירידה למטה מאד', היינו שהתורה כפי שירדה למטה היא במדרגה נמוכה לגבי התורה כפי שהיא במדרגתה העליונה שלמעלה מכל התלבשות בענייני העולם הגשמי.

ומכל מקום היא גבוהה, כי 'סוף מעשה כו'.
מכל מקום, אף שהתורה ירדה ממקום כבודה הרוחני למטה, לדון בעניינים גשמיים ועד לטענות שקר, אליבא דאמת התורה שלפנינו גבוהה יותר מכפי שהיא לפני ירידתה לעולם הזה.

האמת היא, שלא זו בלבד שהמשנה אינה נעלית יותר מן הברייתא, כי "אין בכלל אלא מה שבפרט", אלא יתירה מזו - הברייתא בשרשה נעלית יותר. כי 'סוף מעשה במחשבה תחילה'. וביאור הענין יובן על פי משל מאדם שעולה בדעתו לבנות לעצמו בית לדור בו, שתחילת המחשבה היא שעולה ברצונו לדור בבית מושלם כפי שהוא אחרי גמר בנייתו, ולאחר שעולה בדעתו הרצון לבית הבנוי והמושלם, הרי הוא ממשיך ומהרהר אודות התהליך בו יבנה את הבית.

ונמצא, שהגם שסדר הדברים הוא שהמחשבות אודות דרכי בניית הבית קודמות לבית הבנוי בפועל, אבל הבית בפועל שנשלם ב'סוף מעשה' - הוא הבית שעלה ב'מחשבה תחילה', לפני שהחל להרהר בפרטי תהליך הבניה.

וכך הוא בענין המשנה והברייתא - השורש של הברייתא שמתגלית ב'סוף מעשה', בפרטים היוצאים מתוך הכלל של המשנה, נעלה יותר מהשורש של המשנה.

פרק ב

השתלשלות התורה מדרגה לדרגה

[בפרק הקודם נתבאר, דהגם שהברייתא 'נשתלשלה יותר למטה' אעפ"כ בשורשה היא 'גבוהה יותר'; והיינו משום ש'סוף מעשה במחשבה תחילה'.

ובפרק זה ימשיך ויבאר שהשתלשלות התורה ממדרגה עליונה למדרגה תחתונה -

האדם שהוא סוף כל הנבראים, והוא במעלה על כולם והכל נברא בעבורו. ולכן נמצא העולם כולו באדם אחד, להורות שהכל נברא בעבורו, כי זה כל האדם.

נברא בעבורו, "כי זה כל האדם" ⁷.

ענין זה ד'סוף מעשה במחשבה תחילה' נראה גם באדם שנברא בסוף כל הבריאה, ביום האחרון של מעשה בראשית, לאחר בריאת שאר הנבראים, אבל מכל מקום האדם נעלה יותר מכל הנבראים שנבראו לפניו.

ולא זו בלבד שהאדם הוא במעלה עליונה מכל הנבראים, אלא עוד זאת, ש"הכל נברא בעבורו", התכלית של כל הבריאה בששת ימי המעשה היא עבור האדם שנברא לבסוף ⁸.

ומטעם זה כל העולם כולו 'נמצא' באדם אחד, כי האדם הוא 'עולם קטן' וכל ענין שישנו בעולם יש דוגמתו גם באדם ⁹, כדי להראות שכל הנבראים שבעולם נבראו עבור האדם.

ולכן הגם שהאדם נברא בסוף מעשה, אין זה סימן שהוא הנברא בדרגה הנמוכה ביותר אלא אדרבה - מפני שהוא גבוה במדרגתו מכולם, והוא שעלה במחשבה תחילה.

ועד"ז גם בענינו, המשנה והברייתא, שהברייתא אינה למטה במדרגה מהמשנה אלא אדרבה, "סוף מעשה במחשבה תחילה", כנ"ל, וכפי שיתבאר להלן (כפ"ד)

והוא כמו שנתבאר לעיל בענין 'סוף מעשה במחשבה תחילה', שהשורש של דרגת 'סוף מעשה' גבוה ונעלה יותר מהמדרגות הרוחניות שלמעלה מ'סוף מעשה'. כי דוקא ה'סוף מעשה' הוא שעלה במחשבה תחילה.

וכן לענייננו: שורש התורה שלפנינו במחשבתו של הקב"ה הוא למעלה משורש התורה שלמעלה.

ובמשל השפופרת ⁶: הנכנס ראשון יוצא אחרון.

ענין זה, שהמגיע לבסוף בהשתלשלות שרשו קדום ונעלה ממה שמשתלשל לפניו, הוא כמשל השפופרת, שמה שמכניסים בה בתחילה הוא מתגלה רק לבסוף שהרי תחילה יוצא מהשפופרת מה שנכנס בה בשלב מאוחר יותר, ורק לבסוף יוצא מהשפופרת מה שנכנס בה בתחילה ממש.

[ומביא עוד דוגמא ל'סוף מעשה במחשבה

תחילה':]

וכמו האדם, שהוא סוף כל הנבראים, והוא במעלה על כולם והכל נברא בעבורו. ולכן נמצא העולם כולו באדם אחד, להורות שהכל

6. רש"י בראשית כה, כו (מב"ר שם).

7. קהלת יב, יג. ובברכות ו, ב: "מאי כי זה כל האדם, אמר רבי אלעזר אמר הקב"ה כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה. רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו. רבי שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה רבי שמעון בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה".

8. כמאמר רז"ל בסנהדרין לח, א: "אדם נברא בערב שבת, ומפני מה כו", כדי שיכנס לסעודה מיד (שימצא הכל מוכן, ויאכל מאשר יחפוץ). משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושיכללן והתקין סעודה, ואחר כך הכניס אורחין".

9. באבות דרבי נתן פרק לא: "רבי יוסי הגלילי אומר כל מה שברא הקב"ה בארץ, ברא באדם". עיי"ש באריכות.

וזהו מאמר רז"ל יפה שעה אחת כו', דהנה בעולם הבא צדיקים יושבים כו',
 והוא רק בחי' אחוריים, כמאמר וראית את אחורי כו', התענוג שמשיג
 האדם בעבודתו הוא בחינת אחוריים, ופני אינו באפשרי להשיג, כי לא יראני
 האדם וחי. ועל דרך זה גם הגלוי בגן עדן הוא רק בחינת זיו והארה לבד.

פרק ג

מעלת המעשה על השכל והתענוג

[בפרק הקודם נתבאר, כי התורה כפי שהיא
 ב'סוף מעשה' גבוהה יותר, מצד שרשה
 במחשבה תחילה.

ובפרק זה יוסיף ויבאר את ענין ירידת
 התורה לבחינת 'סוף מעשה', שהתורה שלמטה
 היא ענין של 'מעשה' גרידא.

ואעפ"כ, בחינת 'מעשה' זה - הוא גבוה
 יותר מהעניינים הנעלים שבתורה שלמעלה:]

וזהו מאמר רז"ל¹⁰: 'יפה שעה אחת כו'.

אמרו רז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים
 טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא". היינו,
 שמעשי המצוות הגשמיים שבעולם הזה נעלים
 יותר מהתענוג דהשגת אלקות בגן עדן.

[והענין בזה:]

דהנה, בעולם הבא צדיקים יושבים כו'¹¹, והוא
 רק בחי' 'אחוריים'.

ענין עולם הבא הוא תענוג הנשמות מהשגת
 אלקות, כמאמר רז"ל "צדיקין יושבים כו' ונהנין
 מזיו השכינה".

והנה, תענוג זה הוא נפלא מאד, ואי אפשר
 כלל לנבראים שבעולם הזה הגשמי להגיע לתענוג
 כזה לא מיניה ולא מקצתיה, ואין להם שום השגה
 במהות האור האלקי שבגן עדן. ואף על פי כן

יפה 'שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם
 הזה' מכל התענוג הנפלא שבגן עדן.

והביאור בזה, כי אור אלקי זה ששייך בו
 השגה (אף שמדובר אודות השגת הנשמות שבגן
 עדן) אינו 'פנימיות' אורו ית' כמו שהוא בעצמותו,
 אלא רק בבחינה חיצונית, הנקראת 'אחוריים',
 היינו הארה המאירה לזולת כפי יכולת קבלתו.

כמאמר "וראית את אחורי כו"¹², התענוג
 שמשיג האדם בעבודתו הוא בחינת אחוריים,
 ו"פני" אינו באפשרי להשיג, כי "לא יראני
 האדם וחי"¹³.

כשביקש משה "הראני נא את כבודך", אמר
 לו הקב"ה "וראית את אחורי" - שיוכל להשיג
 רק בחינה חיצונית מאורו יתברך, "ופני לא יראו"
 - אבל את אורו העצמי של הקב"ה לא יוכל
 לראות.

ועל זה נאמר שם "לא תוכל לראות את פני
 כי לא יראני האדם וחי". כלומר, אילו הנשמה
 היתה משיגה ו'רואה' את בחי' פנימיותו ית' -
 היתה מתבטלת ממציאותה לגמרי.

ועל דרך זה - גם הגלוי בגן עדן הוא רק בחינת
 'זיו' והארה לבד.

לא רק האדם כפי שהוא בגוף בעולם הזה
 אינו יכול לראות את פנימיות אורו ית', אלא
 אפילו הנשמות בגן עדן.

12. שמות לג, כג.

13. שם, כ.

10. אבות פ"ד מ"ז.

11. ברכות יז, א.

ולכן יפה שעה אחת כו' שהוא המעשה עצמה בלי תענוג וכלי שכל, מכל חיי העולם הבא, דסוף מעשה במחשבה תחלה.

וזוהו גם כן ענין משנה וברייתא, שהמשנה הוא כלל, כמו ד' ציצית מעכבות, וכן סוכה שהיא גבוה כו'. ויש למצוא טעם לזה, כענין תכלת דומה לים כו', וגבי סוכה יש טעם למען ידעו דורותיכם, עד כ' אמה כו'. אבל

פרק ד

ברייתא - מעשה בלא טעם

[בפרק הקודם נתבאר בענין 'סוף מעשה', שמעשי המצוות הנעשים בעולם הזה גבוהים מההשגה והתענוג שבגן עדן.

ועל פי זה יחזור בפרק זה לבאר מה שהתחיל בתחילת המאמר (פרקים א-ב), שאדרבה ירידת התורה ב'ברייתא' היא מעלה יתירה על 'משנה', כי 'סוף מעשה במחשבה תחילה':]

וזוהו גם כן ענין משנה וברייתא.

על דרך המבואר בפרק הקודם בענין מעלת מעשה המצוות על הגילוי שבגן עדן, שבמעשה בלי השגה ותענוג שורה בחינה עליונה שאינה שורה בהשגה ותענוג, כך יובן גם ענין מעלת הברייתא על המשנה, כי גם במשנה וברייתא - ההלכות שבברייתות הם בלא טעם והשגה, משא"כ המשניות, כדלקמן.

שהמשנה הוא 'כלל', כמו ד' ציצית מעכבות¹⁴, וכן 'סוכה שהיא גבוה כו'¹⁵; ויש למצוא טעם לזה, כענין 'תכלת דומה לים כו'¹⁶, וגבי סוכה יש טעם "למען ידעו דורותיכם, עד כ' אמה כו"¹⁷.

במשנה נשנו הדינים הכלליים של המצוות. כגון מה שמעכב במצות ציצית - שיהיו ארבע

וכל ההשגה והתענוג של הנשמות בגן עדן הוא ממדרגה חיצונית, שהיא 'זיו' והארה בלבד ולא עצמיות אורו. וכלשון רז"ל הנ"ל "ונהנים מזיו השכינה".

ולכן יפה שעה אחת כו' שהוא המעשה עצמה בלי תענוג וכלי שכל, מכל חיי העולם הבא, דסוף מעשה במחשבה תחלה.

וזוהו עומק כוונת רז"ל באמרם שתשובה ומעשים טובים בעולם הזה עדיפים על חיי העולם הבא. דהיינו, במעשה המצוות שבעולם הזה הגשמי 'תופסים' בעצמות אורו של הקב"ה שאינו מתגלה בגן עדן. וזהו משום ש'סוף מעשה במחשבה תחילה', השורש של מעשי המצוות בעוה"ז הוא ב'מחשבה תחילה' של הקב"ה; משא"כ ההשגה והתענוג דגן עדן אינו קשור עם שרש עליון כזה, ולכן ה'תפיסה' שם היא רק בבחי' אחוריים.

ונמצא שדווקא על ידי עשיה בפועל 'בלי תענוג וכלי שכל' אפשר לתפוס בעצמות אורו של הקב"ה. משא"כ על ידי עניינים שאינם 'מעשה', כמו כוונה ורגש (גם בעולם הזה), או השגה ותענוג (כמו בעולמות העליונים). כי ה'מחשבה תחילה' - אורו ית' שלמעלה מכל העולמות ואינו מתגלה בהם - באה ב'סוף מעשה' דייקא, מעשה בפועל בעולם הזה.

16. מנחות מג, ב.

17. סוכה ב, א.

14. מנחות פ"ג מ"ז.

15. סוכה פ"א מ"א.

הברייתא הוא פרט, לבאר המשנה בכל דקדוקים ופרטים, כמו סוכת גנב"ך ורקב"ש, שאין טעם לדבר, ונראה בחוש שהוא למעלה מהשכל והטעם. וזהו אין בכלל אלא מה שבפרט, שאין במשנה בכלל יותר מפרט הברייתא. ומה שלא נתגלה טעמה הוא יותר גבוה. כי טעמי המצות לא נתגלו, ולעתיד לבוא

והנה, טעמי הלכות פרטיות אלו שבברייתא, אינם מובנים כל כך בהשגת האדם כמו טעמי הדינים הכלליים במשנה, שבהם מובן היטב כיצד הם נוגעים לעצם תכלית המצוה, כנ"ל.

נמצא, שהמשנה היא תורה כפי שהיא בדרגת שכל ותענוג, ואילו הברייתא היא תורה כפי שהיא בדרגת מעשה, ללא שכל ותענוג. ועל זה נאמר 'סוף מעשה - במחשבה תחילה'.

וזהו 'אין בכלל אלא מה שבפרט', שאין במשנה בכלל יותר מפרט הברייתא. ומה שלא נתגלה טעמה הוא יותר גבוה.

על פי האמור יובן שאין במשנה מעלה יתירה על הברייתא, כמאמר 'אין בכלל אלא מה שבפרט'. ואדרבה, מעלתה של הברייתא גבוהה יותר בשרשה.

כי 'טעמי המצות לא נתגלו'²¹, ולעתיד לבוא אי"ה יתגלו.

טעמי ההלכות שבברייתא יושגו רק לעתיד לבא, כי מצד עצמם אינם בערך השגה בנבראים כלל, שהרי על פנימיות אורו ית' נאמר 'ופני לא

ציציות דוקא, וכן במצוות סוכה - שלא תהיה גבוהה מעשרים אמה.

וטעמי ענייני המשנה הם מובנים, 'ויש למצוא טעם לזה'. וכגון ענין תכלת בציצית שניתן טעם לדבר - 'תכלת דומה לים וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד', שזהו תכלית מצוות ציצית "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'".

וכן הוא לענין פסול הסוכה הגבוהה מעשרים אמה, שהוא משום שבסוכה גבוהה כל כך אין האדם רואה שהוא יושב בסוכה, וכאשר אינו יודע שיושב בסוכה לא נשלמת תכלית הסוכה שהיא "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי". וטעם זה מובן היטב.

אבל הברייתא הוא 'פרט', לבאר המשנה בכל דקדוקים ופרטים. כמו סוכת גנב"ך ורקב"ש¹⁸. שאין טעם לדבר, ונראה בחוש שהוא למעלה מהשכל והטעם.

בברייתות דמסכת סוכה מבואר, שגם סוכות שלא נעשו מלכתחילה למצות סוכה אלא למטרות אחרות - כשרות¹⁹, ובלבד שהן עשויות לצל²⁰.

שכשרות אע"פ שאלו שעשאוה אינם חייבים במצוות סוכה, משא"כ רקב"ש. והחידוש בסוכת רקב"ש הוא שכשרות אע"פ שלסוכות אלו אין קביעות כ"כ (כי שומרים הללו אינם קבועים במקומם, ודרכם לעבור ממקום למקום), משא"כ גנב"ך.

20. דאע"פ שאין צריך סוכה לשם חג, מכל מקום לשם סוכה בעינן, ודוקא העשויה לשם צל היא שנקראת 'סוכה', שסוכת מן החמה (ע"פ רש"י שם).

21. ראה סנהדרין כא, ב.

18. סוכה ח, ב.

19. בברייתות שם מדובר אודות שני סוגים של סוכות שלא נעשו לשם מצוה: גנב"ך, ורקב"ש:

גנב"ך - סוכת גוים (שעושים כדי לדור בה בימות החמה), סוכת נשים, סוכת בהמה, סוכת כותים. רקב"ש - סוכת רועים (שעושים סוכה בשדה לשבת בתוכה ושומרים את צאנם), סוכת קייצים (שומרי קציעות, תאנים השטוחין בשדה ליבוש), סוכת בורגנין (שומרי העיר), סוכת שומרי פירות. ובגמרא שם מבואר שהחידוש בסוכת גנב"ך הוא

אי"ה יתגלו. וזהו רבי שמעון דריש טעמי דקראי, שדרש שמה שנאמר בפסוק טעם של דבר לא זהו עיקר, רק שיש טעם בזה גבוה יותר למעלה מהטעם. נמצא, שבמצוה שאין משיג בה טעם היא יותר גבוה, ומה שמושיג טעם ותענוג הוא רק בחינת אחוריים. ולא כמו שסוברים העולם שהעיקר הוא הלב שמושיג תענוג ועובד בהתלהבות, ואינו כן האמת, רק עיקר הוא המעשה בלי תענוג, והלב אינו כי אם סיוע בחינת גרפין.

על פי המבואר עד כאן שב'מעשה' של קיום המצוה בפועל שורה עיקר ענין המצוה, שהוא למעלה מהתלבשות בטעם, יובן גם בעבודת ה' שעשיית מעשה מצוה בלא טעם היא ענין נעלה יותר מהרגשת טעם ותענוג בקיום מצוה. כי תענוג הנפש מהענין האלקי שבמצוה הוא מבחינת 'אחוריים' בלבד של אורו ית', ואילו בקיום המצוה במעשה בלי השגה שורה עצמות אורו של הקב"ה.

ולא כמו שסוברים העולם שהעיקר הוא הלב שמושיג תענוג ועובד בהתלהבות, ואינו כן האמת, רק עיקר הוא המעשה בלי תענוג, והלב אינו כי אם סיוע – בחינת 'גרפין'.

העולם סוברים שהעיקר הוא ההרגש בלב, כי עי"ז מרגיש האדם בעבודתו את אור ה'. אך האמת אינה כן ועיקר הענין האלקי שבמצוה הוא בעשיה בפועל, כנ"ל.

ומה שנצטוונו על עבודת הלב בקיום המצוות, הנה האהבה ויראה נקראים בשם 'גרפין', היינו שהם כנפים למעשה המצוה. דכשם שהכנפיים אינם גוף העוף, אלא רק מסייעים לעוף לפרוח ולעלות למעלה, כך האהבה והיראה של האדם בעת קיומו את המצוה אינם עיקר המצוה, אלא רק אמצעי שעל ידו מעשה המצוה עולה למעלה ונכלל באור האלקי המאיר בעולמות העליונים²³.

יראו'. ולכן אמרו בגמרא 'טעמי המצות לא נתגלו'.

וזהו 'רבי שמעון דריש טעמי דקראי'²². שדרש שמה שנאמר בפסוק טעם של דבר – לא זהו עיקר, רק שיש טעם בזה גבוה יותר למעלה מהטעם.

מבואר בגמרא שרבי שמעון 'דריש טעמי דקרא'. והפירוש הפנימי בזה הוא, שרבי שמעון דרש ולימד, שטעמי המצוות המושגים בשכל האדם, וגם הטעמים שנאמרו בכתובים בפירוש ('טעמי דקרא') כגון טעם מצות סוכה "למען ידעו דורותיכם" – 'לא זהו עיקר'. כי טעמים אלו המושגים בשכל האדם הם מוגבלים ואינם מבטאים ומגלים את עצמות הרצון העליון שבמצוות; וטעמי המצוות לאמיתתם אכן לא נתגלו לנו, והם למעלה מהשגת הנבראים.

ולכן בהלכות המצוות שנשנו בברייתות ישנם דברים שטעמם אינו מושג לנו, והוא מצד הרצון העליון שלמעלה מהטעם המושג.

[ועתה יסכם את הענין כפי שהוא בעבודת ה':]

נמצא: שבמצוה שאין משיג בה טעם – הוא יותר גבוה, ומה שמושיג טעם ותענוג – הוא רק בחינת 'אחוריים'.

²². קידושין סח, ב. וש"נ.

²³. ראה תניא פרקים לח-מ.

והנה משנה נקרא עיר, וברייאת בחינת שדה, לשון בר חוץ לעיר. ולכאורה העיר הוא עיקר, שדרים בה בני אדם. אך נראה, מי הוא מחיה אותם, השדה שחוץ לעיר שמביאים משם התבואה. כך הוא הברייאת מחיה המשנה ומבארת ההלכה יותר בפרט היאך לעשות. כי התנאים מבלי עולם, שמורים מתוך המשנה.

בני אדם; וא"כ כאשר האדם יוצא מהעיר לשדה הרי זו ירידה ממקום נעלה למקום נחות יותר.

אבל באמת, יש מעלה יתירה בשדה על העיר. כי דוקא על ידי תבואת השדה יכולים בני אדם שבעיר לחיות ולהתקיים, ונמצא שהשדה היא הנותנת חיים לעיר.

כך הוא הברייאת מחיה המשנה, ומבארת ההלכה יותר בפרט היאך לעשות.

כשם שעל ידי השדה מקבלים בני העיר את חיותם, כך 'הברייאת מחיה המשנה'. כי תכלית המשנה שהיא ב'סוף מעשה', במעשה המצוות בפועל - נשלמת דוקא על ידי הברייאת, בה מתגלים פרטי הדינים המלמדים כיצד לקיים את המצוות בפועל.

כי "התנאים מבלי עולם, שמורים מתוך המשנה"²⁶.

על הפוסקים הלכה מתוך המשנה לבד, מבלי ללמוד את הברייאות ומימרות האמוראים אמרו חז"ל שהם 'מבלי עולם', כי אי אפשר לדעת את הלכות המצוה לאשורן ללא הברייאות.

וחומר, ובלבנים בלבון הלכתא, ובכל עבודה בשדה דא ברייתא".

26. סוטה כב, א: "תנא, התנאים מבלי עולם. מבלי עולם סלקא דעתך, אמר רבינא: שמורין הלכה מתוך משנתן. תניא נמי הכי, אמר רבי יהושע: וכי מבלי עולם הן, והלא מיישבי עולם הן שנאמר הליכות עולם לו, אלא שמורין הלכה מתוך משנתן".

אבל העיקר הוא מעשה המצוה בפועל ממש, לא ההרגש והתענוג.

פרק ה

משנה וברייאת - עיר ושדה

[בפרק הקודם נתבאר איך התכלית של 'סוף מעשה' נמצא בברייאת דוקא.

ובפרק זה ימשיך ויבאר איך נקודה זו מרומזת בשמה: 'ברייאת' - לשון חוץ, בחינת שדה (ועל פי זה יבאר בפרק הבא את הפסוק "ויצא יצחק לשווח בשדה"):]

והנה, משנה נקרא 'עיר'²⁴, וברייאת בחינת 'שדה'²⁵, לשון 'בר' - חוץ לעיר.

הברייאת היא בבחינת 'שדה', כי תיבת ברייאת מורה שהוא מלבר ובחוץ; והמשנה היא בחינת 'עיר'.

ולכאורה העיר הוא עיקר, שדרים בה בני אדם.

אך נראה, מי הוא מחיה אותם, השדה שחוץ לעיר שמביאים משם התבואה.

בהשקפה ראשונה נראה שהעיר היא במעלה יתירה על השדה, שהרי העיר היא מקום מושב

24. באוה"ת שמות עמ' טו: "עיר הוא משנה כדפירש בתורה אור פ' חיי שרה בד"ה ויצא יצחק לשווח בשדה, כמאמר רז"ל בתמורה דף י"ו על פסוק קרית ספר ביהושע סימן טו דהיינו הלכות התורה, עיין שם בפירוש רש"י בד"ה וילכדה כו".

25. כן הוא בזוהר (ח"א כז, א. ובכ"מ) על הפסוק בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה - "בחומר בקל

וזתו ויצא יצחק לשוח בשדה, הוא לשון דיבור ושיחה, ולשון שחייה למטה, מלשון ושח רום אנשים, וכן כאשר יפרש השוחה לשחות²⁷. בשדה הוא בר. ולפנות ערב, לפנות הערב והחשך. דהנה התורה נשתלשלה בחשך, כמאמר במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי, שנשתלשל למטה אפילו בשקר.

וכך יתפרש גם הכתוב "ויצא יצחק לשוח בשדה". 'לשוח' - קאי על יציאת התורה ממקום אחד אל מקום אחר, מה'כלל' של המשנה, אל ה'שדה' - הברייתות. ויציאה זו היא ירידה ו'שחיה' למטה.

[ובמובן רחב יותר, הפסוק מדבר אודות כללות ירידת התורה; והיציאה "לשוח בשדה" הוא ענין ירידת התורה למטה למקום החושך, לעסוק בעניינים חומריים וגשמיים. כדלהלן].

ו"לפנות ערב" - לַפְנוֹת הָעֶרֶב והחשך. המטרה והכוונה של ירידת התורה "לשוח בשדה", היא לַפְנוֹת הָעֶרֶב והחשך. והיינו שעל ידי שהתורה יורדת למקום החושך - היא 'מפנה' ומסירה את החושך, והופכת את מקום החושך לאור.

דהנה, התורה נשתלשלה בחשך, כמאמר²⁸ "בְּמַחְשְׁכִּים הוֹשִׁיבֵנִי²⁹ - זה תלמוד בבלי", שנשתלשל למטה אפילו בשקר.

בגמרא נאמר "במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי", שהתורה כפי שהיא בתלמוד בבלי היא בבחינת 'מחשכים'. "כי התורה שבעל פה היא נראית לעין כל בבחינת שחורה, שאין נראה בה שום אור כלל; לפי שמדברת בעניני עולם הגשמי, בעניני זרעים, ובדבר שבממון בין איש לרעהו"

ונמצא, שהתכלית ד'סוף מעשה' בקיום המצוות בפועל (שזהו גם תכליתה של המשנה) - נפעל על ידי הברייתא דוקא.

פרק ו

'ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב'

[על פי כל הנ"ל, יבאר את הפסוק שהובא בתחילת המאמר - "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב":]

וזתו ויצא יצחק לשוח בשדה.

הוא לשון דיבור ושיחה; ולשון 'שחייה' למטה, מלשון "ושח רום אנשים"²⁷, וכן "כאשר יפרש השוחה לשחות"²⁸.

"בשדה" - הוא 'בר'.

'לשוח' הוא מלשון דיבור ושיחה וכן מלשון 'שחיה' (להתכופף) שפירושו השפלה וירידה למטה, כמו שמצינו בנביא 'עיני גבהות אדם שפל, ושח רום אנשים', פי' שהקב"ה ישפיל וישח את הגאים. וקרוב לענין זה הוא ג"כ ענין הכתוב 'כאשר יפרש השוחה לשחות', "שהוא ענין הסחה והזזה ממקום אל מקום אחר. . לשוט במים, שענין השט במים הוא שמזיז ומעתיק את עצמו ממקום למקום" (לקו"ת חקת, נסמן בהגהת הצ"צ כאן).

הנהגות צמח צדק

א. בישעיה ב"ה. (ועיין מ"ש בזה על פסוק 'תבנה ותכונן עיר סיחון' ב' (לקו"ת חקת סו, א), עיין שם).

29. איכה ג, ו.

27. ישעיה ב, יא.

28. סנהדרין כד, א.

ולמה הוא כך, כדי לפנות הערב והחשך ויהי אור, כמאמר לעת ערב יהיה אור. כמשל מי שרוצה לפנות איזה דבר, צריך הוא לכנוס בתוכה כדי לפנותה, אבל לא שישאר בתוכה. גם מה שנשתלשלה התורה ונתלכשה בחשך טענות שקר הוא כדי החשך, לאהפכא חשוכא לנהורא. וכן העסק בתורה לדחות החשך והקושיות המסתיר על השכלת הדין האמת לאמתו, ולמצא האמת, גילוי רצון עליון ב"ה³⁰. וזהו ויצא יצחק לשות, כי כדי לפנות הערב והחשך ולתקנו הוא על ידי יצחק, שהוא בחינת פחד ויראת ה', וכמאמר אם אין

(תו"א שמות נא, ב). וכאמור לעיל במאמר - ירדת התורה היא עד 'מחשכים' של טענות שקר.

ולמה הוא כך, כדי לפנות הערב והחשך ויהי אור. כמאמר³⁰ "לעת ערב יהיה אור".

על ענין זה אמר הנביא "לעת ערב יהיה אור", כלומר, במקום שמצד עצמו הוא 'ערב' וחושך - יהיה אור. וזהו על ידי שהתורה יורדת למקום חשוך זה, ומאירה אותו.

כמשל מי שרוצה לפנות איזה דבר, צריך הוא לכנוס בתוכה כדי לפנותה. אבל לא שישאר בתוכה.

גם מה שנשתלשלה התורה ונתלכשה בחשך טענות שקר - הוא כדי לפנות החשך, לאהפכא חשוכא לנהורא³¹.

וזהו שמדגיש הכתוב שירידת התורה 'לשות בשדה', אינה כדי להשאר בדרגא זו ח"ו, אלא המטרה היא 'לפנות ערב' - לפנות את החושך ולהפכו לאור.

אלא שבכדי לפנות את החושך יש לרדת למקומו, ואזי ניתן לפעול במקום זה ולפנות משם את החושך. ולכן ירדה התורה למקום החושך, כדי לדחות על ידי כך את החושך.

וכן העסק בתורה לדחות החשך והקושיות המסתיר על השכלת הדין האמת לאמתו, ולמצא האמת - גילוי רצון עליון ב"ה³¹.

לכד מירידת התורה לענייני העולם הגשמיים וטענות של שקר שהם בבחי' חושך, הנה גם אופן לימוד והשגת התורה הוא בדרך של קושיות, עד שמתברר הדין לאשורו. והקושיות הן בבחינת 'חושך', כי הן מעלימות על האור של ההלכה האמתית שהיא 'גילוי רצון העליון ברוך הוא'. וכאשר האדם עמל לתרץ את הקושיות, הרי "על ידי עיון ובירור הלכה פסוקה . . מה שהיה בהעלם דבר קודם העיון הלז - על ידי זה מעלה הלכה זו מהקליפות שהיו מעלימים ומכסים אותה, שלא היתה ידועה כלל, או שלא היתה מובנת היטב" (אגה"ק סי' כו). ובזה האדם מפנה את החושך, ומאיר אור רצון העליון.

[מעתה יבאר שייכות ענין זה לבחינתו של יצחק דוקא, כנאמר 'ויצא יצחק לשות בשדה לפנות ערב':]

וזהו "ויצא יצחק לשות", כי כדי לפנות הערב והחשך ולתקנו הוא על ידי יצחק, שהוא בחינת פחד ויראת ה'.

הגהות צמח צדק

ב. וכמ"ש על פסוק 'והמשכילים יזהירו' וגו' (אגרת הקדש סימן כו), עיין שם.

31. ע"פ זוהר ח"א ד, א.

30. זכריה יד, ז.

יראה אין חכמה כו'.³² וזהו האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו, ונשאר בחושך. אבל באמת כתיב ישת חשך סתרו, שאף שהוא חשך מכל מקום הוא סתרו. וזהו לפנות הערב והחשך, ולעת ערב יהי אור. והיינו ליבון הלכתא. וגם זה פירוש ברכו בתורה.³³

ולכן, אם האדם לומד תורה בלי הקדמת יראת ה', לא נשלמת תכלית ירידת התורה שהיא 'לפנות ערב' - לפנות את החושך וההעלם ולהאיר את העולם, ונשאר בחושך.

אבל באמת כתיב³⁴ "יִשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ", שאף שהוא חשך מכל מקום הוא 'סתרו'.

וזהו לפנות הערב והחשך, "ולעת ערב יהי אור". אע"פ שהתורה שלפנינו נתלכשה בענייני חושך, הרי זה על דרך מה שנאמר "ישת חושך סתרו" - הקב"ה מסתתר בתוך החושך.

ועבודת האדם בלימוד התורה היא לגלות את האור המסתתר בהלכות שבנייני החושך, וזהו ע"י הלימוד מתוך יראה.

והיינו, 'ליבון הלכתא'.

זהו גם הביאור בלשון הזהר 'ליבון הלכתא'³⁷, היינו מה ש'מלבינים' ומוציאים את ההלכה מתוך השחרות והחושך של ענייני העולם בהם נתלכשה. "שההלכות הנראות כשחורות צריך

מדתו של יצחק אבינו ע"ה היא מידת היראה, כמו שנאמר³² "פחד יצחק". וכדי לצאת 'לשוה בשדה לפנות ערב', לפנות את הערב והחושך של העוה"ז על ידי התורה - לזה צריך את בחינתו של יצחק, יראת ה'.

ובמאמר³³ "אם אין יראה אין חכמה כו".

אמרו חז"ל "אם אין יראה אין חכמה". כלומר, התורה שהיא בחי' חכמה עילאה אינה מאירה בלימוד התורה של האדם אם אין לו יראה.

וזהו "האומר אין לי אלא תורה - אפילו תורה אין לו"³⁴, ונשאר בחושך.

וזהו גם מה שאמרו חז"ל "כל האומר אין אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו". והיינו שאם אומר 'אין לי אלא תורה' - לי לעצמי, שרוצה להיות יש ודבר נפרד - הרי אפילו תורה אין לו (ע"פ תו"א ז, ב). "שהתורה היא נשפעת ונמשכת במקום קדושה דוקא, כי אין אור א"ס שורה אלא במי שבטל כו', והיינו סטרא דקדושה" (תו"א שם)³⁵.

הנחות צמח צדק

ג. ועיין בזהר בראשית דף כ"א סוף ע"א. ד. ועיין מ"ש על פסוק 'קול דודי' (תו"א נא, ג), ועל פסוק 'ששים חמה מלכות' (לקו"ת שה"ש מא, ב).

32. בראשית לא, מב.
33. אבות פ"ג מ"ז.
34. יבמות קט, ב.
35. ובהמשך הדברים שם: "ולכן אמרו על דואג ואחיתופל דלא מסקי שמעתתא אליבא דהלכתא, אבל בדוד המלך ע"ה כתיב וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום. והיינו
36. תהלים יח, יב.
37. וזהר שבעה ע"ה.

ללבנם בלובן העליון, על ידי . . להבטל ברצונו, ולא יבקש רצון אחר זולת רצונו ית' המלובש בתורתו" (תו"א נא, ג), וכפי שנתבאר לעיל שגילוי האור בתורה הוא על ידי היראה, ו"אם אין יראה אין חכמה".

וגם זה פירוש "ברכו בתורה"³⁸ T.

על הפסוק³⁹ "על מה אבדה הארץ גו' על עזבם את תורתו" אמרו חז"ל דהיינו "על שלא

ברכו בתורה תחילה".

"ופירוש שלא ברכו בתורה, אין ר"ל שלא ברכו ברכת התורה ח"ו, דודאי אי אפשר לומר כן. אך כי פירוש 'ברכו' מלשון המשכת בריכה, והיינו להמשיך בחינת המשכת ברכה ושפע בתוך התורה" (לקו"ת פ' ראה כט, א). והיינו כאמור, שלא תישאר התורה בבחינת 'חושך', אלא יאיר בה הרצון העליון.

38. בבא מציעא פה, ב.

39. ירמיה ט, יא-יב.

פטרוננו השבוע

לזכות ידידינו הנכבד

הרה"ח ר' אברהם בן שרה אסתר שיחי

והוגתו מרת הניה בת רבקה תחי

הולצברג

וכל יוצ"ח שיחי

לזכות

השליח הרה"ח ר' יוסף יצחק והוגתו מרת

שטערנא שרה שיחי מינץ

ולזכות הילדים מנחם מענדל, אייזיק גרשון,

צמח, משה, וחי' מושקא שיחי מינץ

שיחיו להם ברכות בכל מכל כל בטוב הנראה והנגלה,

ושירווי מהם הוריהם אידישע חסידישע נחת

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' אליהו ציון בן הרה"ח ר' חנניה ומרת ברוכה

ולזכות מרת סופי' בת גרז שתבלחט"א

ולזכות ר' חיים שמעון בן רחל,

ומרת חי' לאה בת ראשקא שיחי

נדבת אוריאל בן סופי' והוגתו מרת חנה טויבע

בת חי' לאה ומשפחתם שיחי

שיחיו להם ברכות בכל מכל כל בטוב הנראה והנגלה

נדבת

ר' יוסף הלוי והוגתו מרת חנה מלכה שיחי

גורביץ

לזכות כל משפחתו

שיחיו להם ברכות בטוב הנראה והנגלה בכל מכל כל

לזכות

רחל בת ברוך לייב

שיחיו לה ברכות בכל מכל כל

בטוב הנראה והנגלה

לזכות

לזכות הרה"ח ר' לוי הלוי בן שרה והוגתו

מרת שיינא מלכה בת רחל

ובניהם יהודית, צבי הירש הלוי,

חי' מושקא בת שיינא מלכה

לזכות

שרה מאטיל' בת ביילא רחל שיחי

נתנדב ע"י הוריה הר"ח דוד מנחם מענדל בן

חנה גיטל שיחי

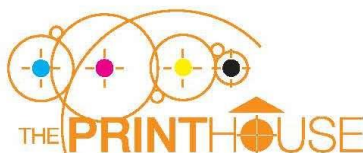
והוג' מרת ביילא רחל בת חנה תחי' קיעוומאן

**ניתן להשיג הקונטרסים בחינם מידי שבוע בשבוע
במוקדים בכל שכונות החרדיות ברחבי ניו יארק**

**לפרטים נא להתקשר בטלפון 718-650-6295
או באימייל info@otzerhachassidus.com**

**כמו"כ אפשר לקבלו באימייל
או להורידם מאתר אוצר החסידות
www.otzerhachassidus.com**

נדפס באדיבות

538 Johnson Avenue | Brooklyn, NY 11237

t 718.628.6700 f 718.628.6900 e jobs@tphny.com w tphny.com